

**UDRUŽENJE SUDIJA/SUDACA
U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE**

PRAVO I PRAVDA
ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

SARAJEVO, GODINA XX, BROJ 1., 2022.

Emir Neradin, sudija Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak: Vještačenje predstavlja radnju dokazivanja koja se redovno preduzima u krivičnim postupcima s ciljem dokazivanja učinjenja krivičnog djela. Zakon o krivičnom postupku propisuje kada se ima primijeniti ova radnja dokazivanja, njenu formu, sadržaj i postupak provođenja. Za uspješno i efikasno vođenje krivičnih postupaka, koji skoro pa redovno uključuju barem jednu vrstu vještačenja u okviru dokazne građe, posebno kada se radi o složenijim predmetima, od ključnog značaja je razumijevanje i pravilna primjena pomenutih procesnih odredbi. Značajan doprinos razumijevanju i tumačenju tih odredbi daje sudska praksa Vrhovnog suda FBiH, kao najvišeg žalbenog suda u Federaciji Bosne i Hercegovine, koji u okviru vršenja svoje nadležnosti donosi odluke u kojima zauzima stavove, pored ostalog, i po pitanju tumačenja i primjene navedenih zakonskih odredbi. U ovom radu obrađena su neka pitanja u vezi primjene vještačenja kao radnje dokazivanja u krivičnim postupcima. Fokus je na onim pitanjima vezanim za praktičnu primjenu ove radnje na koje je ukazala sudska praksa, kroz osporavanja prvostepenih odluka izjavljivanjem žalbi i razmatranje tih predmeta od strane Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine. Brojnost, raznovrsnost, kao i sadržaj tih pitanja koja se javljaju u sudskoj praksi upućuju na zaključak o potrebi kontinuirane edukacije praktičara koji se u okviru obavljanja svojih redovnih poslova susreću sa primjenom procesnih odredaba o vještačenju kao radnji dokazivanja, sve u cilju dodatnog unapređenja učinkovitosti krivičnog pravosuđa

Ključne riječi: vještačenje, naredba sa vještačenjem, nalaz i mišljenje vještaka, izvođenje dokaza vještačenjem, ocjena vještačenja, sudska praksa, tumačenje odredaba o vještačenju.

Summary: Expert evaluation is an act of obtaining evidence, regularly undertaken in criminal proceedings with the aim of proving the commission of a criminal offense. The Criminal Procedure Code prescribes when this action is to be applied, its form, substance and implementation procedure. The understanding and the proper application of the mentioned procedural provisions are of key importance for a successful and efficient conduct of court

criminal proceedings, which almost regularly include at least one type of expert evaluation within the evidence, particularly when it comes to more complex cases. The case law of the Supreme Court of FBiH, as the highest appellate Court in the Federation of Bosnia and Herzegovina, gives a significant contribution to the understanding and interpretation of these provisions. Within its jurisdiction, this Court makes decisions in which it takes positions regarding the interpretation and the application of these provisions. This paper addresses the procedural issues related to the use of expertise as an evidentiary action in criminal proceedings. It focuses on the issues related to the practical application of this action indicated by case law, by way of filing appeals to contest first instance decisions, which will be considered by the Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina. The number, variety and the substance of these issues appearing in the case law point to the conclusion on the need for further education of practitioners who, in the course of their regular work, encounter with the application of procedural provisions on expert evaluation as evidence, all in order to further improve the efficiency of criminal justice.

Key words: expert evaluation, order to conduct expert evaluation, expert findings and opinion, presentation of evidence by an expert evaluation, assessment of expert evaluation, case law, interpretation of provisions on expert evaluation.

1. Uvod

Vještačenje je radnja dokazivanja koja se u krivičnom postupku primjenjuje u onim situacijama kada je za utvrđivanje, odnosno ocjenu neke važne činjenice potrebno (posebno) stručno znanje ili vještina iz određene oblasti. Radi se, dakle, o posebnom dokaznom sredstvu, čija je forma, sadržaj i postupak provođenja propisan krivičnim procesnim zakonom. Vještačenje se može odnositi na razne oblasti nauke, tehnike ili umjetnosti,¹ u kom pravcu krivični procesni zakoni sadrže odredbe koje su općeg karaktera, budući da je nemoguće unaprijed predvidjeti za kojim znanjem ili vještinom će se javiti potreba u postupku utvrđivanje činjenica važnih u određenom krivičnom postupku.

1 Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomeragić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M., Komentari Zakona o krivičnom/Kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo 2005., str. 283.

Emir NERADIN,

VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (59-75)

Sa razvojem nauke i tehnike sve više se javlja potreba za primjenu stručnog znanja radi utvrđivanja, odnosno ocjene relevantnih činjenica. Moderne tehnologije, čije korištenje u raznim poljima postaje sve dostupnije,² otvaraju nove mogućnosti u procesu istraživanja i dokazivanja krivičnih djela. To ima za posljedicu da se u današnje vrijeme skoro redovno u krivičnim postupcima primjenjuje vještačenje kao jedna od radnji dokazivanja učinjenja krivičnog djela. Pravilna primjena ove radnje dokazivanja, što u suštini znači zakonito utvrđivanje relevantnih činjenica u krivičnom postupku, umnogome doprinosi postizanju efikasnosti krivičnih postupaka, a u krajnjem i ostvarivanju osnovnog zadatka krivičnog pravosuđa koji se ogleda u procesuiranju učinitelja krivičnih djela radi zaštite društva od kriminaliteta. Kako je u Bosni i Hercegovini učinkovitost pravosuđa u procesuiranju učinitelja krivičnih djela, posebno kada su u pitanju predmeti korupcije, privrednog, organizovanog i drugih teških oblika kriminala, u fokusu javnosti i jedan od vodećih izazova sa kojim se susreće društvo, unapređenje efikasnosti krivičnih postupaka je, u tom kontekstu, pitanje kojem i stručna zajednica posvećuje posebnu pažnju.

Ovaj rad se bavi procesnim pitanjima u vezi primjene vještačenja kao radnje dokazivanja u krivičnim postupcima, pri čemu se fokusira na ona pitanja vezana za praktičnu primjenu ove radnje dokazivanja koja je izdvojila sudska praksa, kroz osporavanja prvostepenih odluka izjavljivanjem žalbi i razmatranje tih predmeta od strane Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Vrhovni sud FBiH), kao najvišeg žalbenog suda u Federaciji Bosne i Hercegovine, a samim tim suda koji svojim odlukama i stavovima koje u njima zauzima u znatnoj mjeri utiče na oblikovanje sudske prakse. U krajnjem, cilj ovog rada je da sagledavanjem stavova u tumačenju zakonskih odredbi vezanih za praktičnu primjenu vještačenja koja je iznjedrila sudska praksa, njihovim sistematizovanjem na jednom mjestu, pomogne prvenstveno pravnicima praktičarima u otklanjanju dilema, boljem razumijevanju i tumačenju zakonskih odredaba koje regulišu ovaj institut.

2 Npr. uspostava i razvoj specijalizovanih laboratorija u okviru policijskih centara za vještačenje učinila je dostupnim za korištenje DNK vještačenja krvi i bioloških tragova, koje su ranije karakterisali visoki troškovi, za neograničen broj predmetima u kojima se za tim dokaznim sredstvom ukaže potreba.

2. Uopće o vještačenju

Iz odredbe člana 109. Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: ZKP FBiH)³ proizilazi da se vještačenje određuje uvijek kada je za utvrđivanje ili ocjenu neke činjenice (ta činjenica svakako mora biti relevantna za krivični postupak) potrebno naučno, tehničko ili neko drugo stručno znanje. U tom smislu, kada se u istrazi ili tokom glavnog pretresa pojavi činjenica za čije utvrđivanje ili ocjenu organ koji vodi postupak ocijeni da je potrebno posebno stručno znanje (iz oblasti nauke, tehnike, umjetnosti i sl.), onda se takva činjenica može utvrđivati samo vještačenjem. I u situaciji kada bi kojim slučajem nadležni tužitelj u istrazi, odnosno sud raspolagao posebnim stručnim znanjem koje prevazilazi uobičajene granice pravničkog i općeg obrazovanja, kao i životnog i radnog iskustva, oni ne bi mogli koristeći to specifično stručno znanje na zakonit način utvrđivati činjenice i cijeliti dokaze, jer im to ne dopuštaju procesne odredbe koje za takvu situaciju propisuju primjenu vještačenja. Takvo rješenje je rezultat koncipiranja krivičnog postupka koje ima za cilj da se osigura potpuno i pravilno utvrđivanje relevantnih činjenica potrebnih za donošenje odluka u krivičnom postupku.

Da li će se određena činjenica utvrđivati vještačenjem ili nekom drugom radnjom dokazivanja, cijeni, dakle, onaj ko vodi postupak (zavisno od toga o kojoj fazi krivičnog postupka je riječ), tj. tužitelj u istrazi, a sudija, odnosno vijeće na glavnom pretresu. Naravno, takva procjena se vrši zavisno od okolnosti konkretnog slučaja, rukovodeći se općom zakonskom odredbom o vještačenju (član 109. ZKP FBiH), odnosno odredbama koje regulišu posebne vrste vještačenja kao što su pregled i obdukcija leša, toksikološko ispitivanje, vještačenje tjelesnih povreda, psihijatrijsko vještačenje i dr (članovi 117. od 127. ZKP FBiH). Tumačenju relevantnih procesnih odredbi po tom pitanju doprinosi i sudska praksa zauzimanjem stavova u pojedinačnim sudskim odlukama.

3. Određivanje vještačenja

Vještačenje je formalna radnja dokazivanja za koju ZKP FBiH propisuje kada se primjenjuje, kao i proceduru provođenja same radnje dokazivanja. Od

3 „Službene novine FBiH“ broj 35/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14 i 74/20.

Emir NERADIN,

VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (59-75)

poštivanja tih procesnih odredaba ovisi zakonitost, a time i mogućnost korištenja takvog dokaza za dokazivanje učinjenja krivičnog djela, odnosno zasnivanja sudske odluke na istom.

Iz odredbe člana 109. ZKP FBiH proizilazi da uvijek kada se javi situacija da je za utvrđivanje (u istrazi), odnosno ocjenu (na glavnom pretresu) neke važne činjenice potrebno stručno znanje (odnosno nalaz i mišljenje osobe koja raspolaže takvim stručnim znanjem), takva činjenica se mora utvrđivati vještačenjem. Suprotno postupanje će voditi povredi pomenute zakonske odredbe, odnosno može dovesti u pitanje pravilnost utvrđenog činjeničnog stanja. Tako npr., Vrhovni sud FBiH je u jednoj odluci naveo da kada se radi o ocjeni da li je određena osoba oboljela od teže akutne bolesti, što je uvjet za odobravanje prekida izdržavanja kazne zatvora,⁴ sud ne može sam ocijeniti medicinsku dokumentaciju o liječenju, jer se radi o činjenici za čije utvrđivanje je potrebno stručno znanje.⁵ Isto tako, kada je u pitanju vještačenje tjelesnih povreda, samo je vještak sudske medicine, koji raspolaže sa potrebnim stručnim znanjem, ovlašten da da nalaz i mišljenje o vrsti i težini povreda i njihovim posljedicama,⁶ a kada je u pitanju obdukcija, u skladu sa odredbom člana 118. ZKP FBiH, ukoliko se ne vrši u specijaliziranoj medicinskoj ustanovi (stav 1. pomenute zakonske odredbe), onda pregled i obdukciju leša može provesti isključivo vještak koji je specijalista sudske medicine, ne i vještak za neku drugu oblast medicine. Ovo iz razloga što je odredba iz člana 118. stav 2. ZKP FBiH izričita po tom pitanju i ne dopušta nikakva odstupanja, čak ni kada je u pitanju vještak za oblast koja je u uskoj vezi sa predmetnom vještačenjem, npr. kada pregled ili obdukciju leša izvrši vještak specijalista patolog, a ne specijalista sudske medicine.⁷ Slične situacije obaveznog vještačenja se javljaju u slučajevima kada se pojavi sumnja da je isključena ili smanjena uračunljivost osumnjičenog ili optuženog (član 124. ZKP FBiH) ili sumnja da zbog duševnih smetnji nije sposoban učestvovati u postupku, s tim da na takvu sumnju moraju ukazati konkretni dokazi ili okolnosti.⁸

S druge strane, sudska praksa ukazuje i na situacije koje se dotiču granica vještačenja, tj. kada za utvrđivanje određenih činjenica nije potrebno posebno

4 Član 57. stav 1. i 2. u vezi sa članom 27. stav 1. tačka Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine broj 44/98, 42/99, 12/09 i 42/11.

5 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 07 0 K 014373 20 Kž 6 od 26.05.2020. godine.

6 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 03 0 K 007886 12 Kž od 20.09.2012. godine.

7 Rješenje Vrhovnog suda FBiH, broj 10 0 K 00343920 Kž 2 od 23.06.2020. godine.

8 Presuda Vrhovnog suda FBiH, broj 01 0 K 006752 16 Kžk od 27.10.2016. godine.

Emir NERADIN,

VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (59-75)

stručno znanje, kao i kada zaključci ili ocjene prelaze u domen pravnih pitanja. Tako npr. kod utvrđivanja visine pribavljene imovinske koristi, za proste računске operacije, kao što je zbrajanje utvrđenih pojedinih iznosa pribavljene imovinske koristi, nije potrebno određivati vještačenje, jer za takvu računsku operaciju nije potrebno posebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže.⁹ Posebno je prilikom provođenja radnje vještačenja, kao i prilikom davanja iskaza vještaka o nalazu i mišljenju na glavnom pretresu, potrebno razgraničiti činjenice i okolnosti koje se utvrđuju vještačenjem, od rješavanja pravnih pitanja, tj. podvođenja utvrđenih činjenica i okolnosti pod odgovarajuće pravne norme. U tom pravcu se u sudskoj praksi može naći niz odluka koje se bave upravo tim razgraničenjem. Tako npr. kada je u pitanju zaključak o očiglednoj nesposobnosti za vožnju kod krivičnog djela Ugrožavanje javnog prometa zbog omamljenosti iz člana 333. stav 1. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ FBiH),¹⁰ takav zaključak spada u “domen pravnih, a ne činjeničnih zaključaka, pa je za izvođenje takvih zaključaka ovlašten samo sud, a ne vještak neuropsihijatar”.¹¹ Ocjena o tome da li je optuženi postupao u namjeri da oštećenog liši života također ne spada u domen vještaka neuropsihijatra, kao ni ocjena da li ponašanje optuženog predstavlja bezobzirno nasilničko ponašanje, jer se radi o pravnim pitanjima koja su u isključivoj nadležnosti suda.¹² U situaciji kada vještak bilo u svom pismenom nalazu i mišljenju, bilo prilikom svjedočenja davanjem nalaza i mišljenja, prekorači granice vještačenja tako što se upusti u izjašnjenje o pravnim pitanjima za koja nije nadležan, sud može taj dio njegovog nalaza i mišljenja, odnosno izjašnjenja, da ocijeni neprihvatljivim, izdvoji ga i na njemu ne zasniva svoju odluku, a da istovremeno prihvati onaj dio nalaza i mišljenja koji nije zahvaćen takvim nepravilnostima i na tom dijelu nalaza i mišljenja zasnuje svoju odluku.¹³

4. Naredba za vještačenje

Forma koju ZKP FBiH predviđa za vještačenje kao radnju dokazivanja obuhvata izdavanje pismene naredbe za vještačenje i propisivanje postupka

9 Presude Vrhovnog suda FBiH, broj 03 0 K 014378 18 Kž 12 od 29.08.2019. godine i broj 09 0 K 015657 15 Kžk od 04.10.2016. godine.

10 „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ br. 36/2003, 21/2004, 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017.

11 Presuda Vrhovnog suda FBiH, broj 04 0 K 007257 16 Kž od 27.02.2018. godine.

12 Presuda Vrhovnog suda FBiH, broj 09 0 K 031821 20 Kž 11 od 06.10.2020. godine.

13 Rješenje Vrhovnog suda FBiH, broj 09 0 K 030957 19 Kž od 02.12.2020. godine.

Emir NERADIN,

VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (59-75)

vještačenja. Naredba za vještačenje je akt na temelju kojeg se provodi ova radnja dokazivanja i koji sadrži podatke o tome koji vještak se određuje za vještačenje, činjenice o kojima se će se provesti vještačenje i upozorenja vještaku u smislu člana 113. ZKP FBiH. Izostanak naredbe ili ako naredba ne sadrži prethodno pomenute nužne sastavne dijelove, ima za posljedicu bitnu povredu odredaba krivičnog postupka, odnosno takvo vještačenje će predstavljati nezakonit dokaz na kojem se ne može zasnivati sudska odluka.¹⁴

U naredbi je potrebno navesti i dokaze na koje će se vještak oslanjati tokom vještačenja, s tim da odredba člana 113. stav 3. ZKP FBiH izričito dopušta da se vještaku u postupku vještačenja mogu davati razjašnjenja (koja mogu ići u kom pravcu treba da da svoj nalaz i mišljenje, u pogledu dokaza na koje se može oslanjati, odnosno predmeta i podataka koji se mogu prikupiti), dopustiti razmatranje spisa, kao i predlaganje izvođenja određenih dokaza, pribavljanje predmeta ili podataka važnih za davanje nalaza i mišljenja. Izuzetak od obaveze sačinjavanja pismene naredbe za vještačenje u smislu člana 110. stav 1. ZKP FBiH postoji samo u situaciji koju propisuje odredba člana 236. ZKP FBiH, prema kojoj je i ovlaštena službena osoba prilikom vršenja uviđaja dužna odrediti potrebna vještačenja, osim pregleda, obdukciji i ekshumacije leša, pri čemu takvo vještačenje mora da se dokumentuje i detaljno obrazloži u zapisniku o uviđaju i u posebnom službenom izvještaju. Nužni elementi potrebni za vještačenje će u tom slučaju biti sadržani u tim ispravama.

Pisanu naredbu za vještačenje u toku istrage izdaje tužitelj, a nakon otvaranja glavnog pretresa sud, odnosno sudija ili predsjednik vijeća, koji rukovodi glavnim pretresom (član 245. stav 1. ZKP FBiH) i ovlašten je da odlučuje o svim prijedlozima stranaka i branitelja ukoliko drugačije nije propisno (član 245. stav 3. ZKP FBiH).¹⁵ Slijedom navedenog, tužitelj i optuženi, odnosno njegov branitelj, tokom glavnog pretresa mogu staviti samo prijedlog za provođenje vještačenja, ali nisu ovlašteni izdati pismenu naredbu za vještačenje.

Prilikom provođenja vještačenja, vještak je dužan da se kreće u okviru zadatka koji mu je dat naredbom za vještačenje – činjenica o kojima se vrši vještačenje. U slučaju da vještak prilikom izrade nalaza i mišljenja izađe izvan okvira zadatka koji mu je povjeren pisanom naredbom, vještačenje će u tom dijelu biti nezakonito i na njemu se ne može zasnivati sudska odluka.¹⁶

14 Rješenje Vrhovnog suda FBiH, broj 06 0 K 013676 21 Kž od 15.06.2021. godine.

15 Rješenje Vrhovnog suda FBiH, broj 03 0 K 014295 16 Kž od 11.11.2019. godine.

16 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 07 0 K 005678 12 Kž od 16.04.2014. godine.

Emir NERADIN,

VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (59-75)

Kada je u pitanju određivanje predmeta vještačenja, bitno je ukazati da organ koji izdaje naredbu za vještačenje mora voditi računa da određivanjem zadatka vještaku (navođenjem činjenica o kojima će vršiti vještačenje) ne dovede vještaka u poziciju da izađe izvan okvira svoje struke i da se bavi pitanjima za koje je nadležan sud. Opasnost od ove vrste greške posebno je izražena kod vještačenja dokumentacije o poslovanju. U tom smislu je Vrhovni sud FBiH u jednoj svojoj odluci naveo da „imajući u vidu da se vještakinji nalaže i to da 'utvrdi' način na koji je u navedenom periodu optužena (tada osumnjičena) radeći u banci prisvajala novac od klijenata banke, jasno je da tužiteljstvo, i prije provedenog sudskog postupka, nalazi utvrđenim da je optužena učinila krivično djelo, a da vještak samo treba izjasniti se o načinu njegovog učinjenja, pa je onda i vještakinja, prihvatajući postupanje u skladu sa takvom naredbom, izašla iz okvira struke i preuzela ovlaštenje za koje je isključivo nadležan sud“.¹⁷

Nužni sastavni dio naredbe za vještačenje je određivanje vještaka kojem se povjerava određeno vještačenje. Iako u Federaciji Bosne i Hercegovine postoji Zakon o vještacima¹⁸ koji reguliše pitanje imenovanja vještaka i stavljanja na liste vještaka koje se dostavljaju sudovima, u pomenutom Zakonu u članu 11. je propisano da takva lista nije obavezujuća za sud ili drugi organ koji vodi postupak.¹⁹ U tom smislu se i sudska praksa odredila da vještak ne mora biti osoba koja se nalazi na listi sudskih vještaka, ukoliko ispunjava uvjete iz člana 109. ZKP FBiH, tj, raspolaže sa potrebnim stručnim znanjem.²⁰ Budući da ZKP FBiH u članu 116. predviđa mogućnost povjeravanja vještačenja stručnoj ustanovi ili državnom organu, te da se u praksi vještačenja u istragama povjeravaju centrima za vještačenje uspostavljenim u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova kada god je to moguće, sve s ciljem postizanja ekonomičnosti postupka, bitno je istaći da je Vrhovni sud FBiH na prigovore da su takvi vještaci pristrasni, zauzeo stav da paušalni prigovori kojima se ukazuje na pristrasnost vještaka samo zbog činjenice zaposlenja u državnom organu koji postupa u istragama krivičnih djela ne mogu dovesti u pitanje objektivnost i stručnost takvih vještaka.²¹

17 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 06 0 K 007855 16 Kž od 05.03.2018. godine.

18 „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“ broj 49/05 i 38/08.

19 Interesantno je ukazati da je Dom naroda Zastupničkog doma Federacije Bosne i Hercegovine 23.02.2021. godine usvojio Nacrt zakona o vještacima koji predviđa uvođenje većeg stepena obaveznosti objavljenih lista vještaka, odnosno mogućnosti odstupanja od istih samo u određenim situacijama.

20 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 07 0 K 013045 17 Kž 3 od 25.10.2017. godine.

21 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 03 0 K 016467 18 Kž 7 od 17.09.2018. godine.

5. Sadržaj i izrada nalaza i mišljenja vještaka

Sadržina nalaza i mišljenja vještaka proizilazi iz odredbe člana 111. ZKP FBiH. Prema toj odredbi izvještaj vještaka sadrži dokaze koje je pregledao, obavljene testove, nalaz i mišljenje uz detaljno obrazloženje kako je došao do mišljenja, te druge relevantne podatke za pravednu i objektivnu analizu. Iako u konačnom sadržaj nalaza i mišljenja vještaka zavisi od okolnosti konkretnog slučaja, suštinski izostanak nekog od navedenih dijelova može voditi ocjeni da je nalaz i mišljenje nezakonit dokaz. Tako je Vrhovni sud u jednom predmetu ocijenio da je nalaz i mišljenje koji se odnosio na vještačenje telefonskih kontakata i koji je sadržavao veći broj šematskih prikaza komunikacija, tzv. paukovih mreža koje prikazuju ostvarene telefonske kontakte između pojedinih pretplatničkih brojeva telefona i kretanje SIM kartica kroz telefone (prikaz koji daje korišteni softverski program), bez analize navedenog prikaza (koju je vještak dao tek prilikom ispitivanja na glavnom pretresu) sačinjen protivno odredbi člana 111. ZKP FBiH i člana 115. ZKP FBiH i ne može se tretirati kao nalaz i mišljenje vještaka.²²

Prilikom izrade nalaza i mišljenja, vještak se može oslanjati na svoja neposredna opažanja predmeta vještačenja,²³ kao i na druge dokaze (na koje mu ukaže izdavalac naredbe za vještačenje), kao što su iskazi svjedoka, nalaz i mišljenje drugih vještaka i isprave.²⁴ Međutim, vještak ne može sam prikupljati dokaze koji su mu potrebni za izradu nalaza i mišljenja,²⁵ niti se može oslanjati na dokaze koje mu dostavi branitelj,²⁶ bez obzira što je po prijedlogu branitelja sud izdao naredbu za vještačenje.

6. Izvođenje dokaza vještačenjem i njegova ocjena

Da bi nalaz i mišljenje vještaka poslužio svrsi zbog koje je pribavljen, potrebno je da taj dokaz bude izveden pred sudom na glavnom pretresu. I samo izvođenje ove vrste dokaza pred sudom podliježe određenim pravilima. Prije svega je potrebno ukazati da je odredbom člana 285. stav 5. ZKP FBiH propisno da pisani nalaz i mišljenje vještaka može biti prihvaćen kao dokazni materijal samo ukoliko je vještak svjedočio na glavnom pretresu. Nije

22 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 029741 20 Kž 20 od 27.01.2022. godine.

23 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 51 0 K 118347 21 Kžž 25.01.2022. godine.

24 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 023899 19 Kž 28 od 16.12.2019. godine.

25 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 090 K 015657 15 Kžk od 04.10.2016. godine.

26 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 027292 19 Kž 17 od 15.04.2019. godine.

Emir NERADIN,

VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (59-75)

dovoljno na glavnom pretresu pročitati nalaz i mišljenje vještaka i strankama dati mogućnost da se izjasne, jer takvo postupanje suda vodi povredi prava na optuženog na odbranu kao bitnoj povredi odredaba krivičnog postupka.²⁷ Ispitivanje vještaka na glavnom pretresu je potrebno ograničiti na ono što mu je bilo određeno za predmet vještačenja, pri čemu je sud ovlašten da zabrani pitanja koja nisu u vezi sa predmetom vještačenja, bez bojazni da će na taj način povrijediti pravo optuženog na odbranu.²⁸

Jedno od pitanja koje se često u praksi postavi prilikom izvođenja dokaza vještačenjem, jeste da li je nakon ispitivanja vještaka i prihvatanja pisanog nalaza i mišljenja, potrebno kao dokaz izvesti i naredbu za vještačenje, kako bi se potkrijepila zakonitost tog vještačenja. Odgovor na ovu dilemu, tj. da li se dokazi koji dokazuju zakonitost drugih dokaza trebaju izvoditi i kada nije bilo prigovora od suprotne strane, suštinski proizilazi iz procesnih pravila ZKP FBiH. Bitno je, naime, imati na umu da na zakonitost dokaza sud pazi po službenoj dužnosti (izuzetak je žalbeni postupak), dok se, s druge strane, zakonitost dokaza može osporavati tokom čitavog postupka, a to znači i u žalbi. Pri tome je, također, bitno imati u vidu da okolnost da naredba za vještačenje nije izvedena kao dokaz na glavnom pretresu, sama za sebe, nema za posljedicu nezakonitost samog vještačenja.²⁹ Međutim, postavlja se pitanje kako će sud riješiti prigovor usmjeren na osporavanje zakonitosti nalaza i mišljenja vještaka, npr. prigovor da je vještačenje izvršeno bez naredbe ili da naredba ima određeni nedostatak (posebno ako je takav prigovor stavljen nakon okončanja dokaznog postupka ili u žalbi, kada suprotna strana više nema mogućnosti da reaguje sa predlaganjem dokaza koji će potvrditi zakonitost vještačenja), ukoliko takva naredba nije izvedena kao dokaz, budući da u smislu člana 296. stav 1. ZKP FBiH sud presudu može zasnivati samo na dokazima izvedenim na glavnom pretresu. U suštini se može reći da stranka ili branitelj koji propusti da istovremeno sa izvođenjem dokaza vještačenjem na glavnom pretresu izvede i naredbu o vještačenju kao dokaz o

27 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj Kt-136/05 od 10.03.2005. godine

28 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 070-0-Kž-07- 000579 od 29.01.2008. godine

29 “Osim toga, sama činjenica da neki dokaz, na kojem je zasnovana sudska presuda, nije izveden na glavnom pretresu nema implikacija na sam postupak njegovog pribavljanja usljed čega bi taj dokaz bio nezakonit. Iz toga razloga ovaj sud nalazi neosnovanom žalbenu tvrdnju branitelja da je prvostepeni sud, zasnivanjem svoje presude na navedenim nalazima i mišljenjima o izvršenim DNA vještačenjima te na naredbama za ta vještačenja, iako ti dokazi nisu izvedeni na glavnom pretresu, učinio bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka i) ZKP FBiH” – iz Rješenja Vrhovnog suda FBiH broj 01 0 K 008342 16 Kž od 22.03.2017. godine.

Emir NERADIN,

VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (59-75)

zakonitosti vještačenja, preuzima rizik da se sud, zbog nepostojanja takve naredbe u dokaznom materijalu, neće moći pozivati na naredbu o vještačenju pri ocjeni eventualnog prigovora suprotne strane,³⁰ pa će samo na osnovu izvedenog dokaznog materijala morati donijeti svoju odluku o prigovoru.

Nadalje, ono što je bitno i što se u praksi najčešće javlja kao razlog oglašavanja nezakonitim dokaza koji su pribavljeni vještačenjem, jesu slučajevi da se vještačenje zasniva, makar i djelimično, na nezakonito pribavljenim dokazima, usljed čega je, u skladu sa članom 11. stav 3. ZKP FBiH i vještačenje nezakonit dokaz (tzv. princip plodova otrovne voćke). Tako npr. vještačenje će biti nezakonito i na taj način počinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka i) ZKP FBiH, ako se zasniva na medicinskoj dokumentaciji o ginekološkom i tjelesnom pregledu kojeg je oštećena uradila na prijedlog policijskog istražitelja, uz prethodnu saglasnost i izdavanje naredbe nadležnog tužitelja koja nije bila u skladu sa članom 123. stav 3. ZKP FBiH (nema dokaza o postojanju razloga hitnosti),³¹ odnosno ako se vještačenje zasniva na tragu krvi sa ruke oštećenog koji je uzet bez bilo kakvog ovlaštenja.³² Vještačenje će također biti nezakonito kada za predmet ima privremeno oduzete predmete za koje je utvrđeno da su nezakoniti dokazi usljed nepoštivanja odredbe člana 78. stav 3. ZKP FBiH prilikom pretresa optuženog koji je obavljen bez sudske naredbe,³³ zatim kada su predmet vještačenja mikro tragovi uzeti ispod noktiju ubijene, a takve tragove su, suprotno odredbi člana 236. ZKP FBiH, izuzele ovlaštene službene osobe,³⁴ ili kada se zasniva na nespornom rukopisu osumnjičenog koji je od njega uzet prije nego što je upozoren u smislu člana 92. stav 2. ZKP FBiH i koji zbog toga predstavlja nezakonit dokaz na kome se ne može zasnivati sudska odluka,³⁵ kao i kada je provedeno DNK vještačenje na temelju krvi koja je od osumnjičenog uzeta bez naredbe suda, zbog čega je nezakonit dokaz, a kako je takav (nezakonit) dokaz korišten i za DNK vještačenje, onda je i to vještačenje nezakonit dokaz.³⁶ Suprotno tome, neće biti nezakonit zapisnik o obdukciji leša kojom prilikom je vještak, koji je vršio obdukciju, uzeo i uzorak krvi, iako u naredbi za obdukciju to nije bilo izričito naznačeno. Ovo iz razloga što je vještak sudske medicine, u skladu sa članom 119. stav 4. ZKP FBiH,

30 Rješenje Vrhovnog suda FBiH, broj 68 0 K 037329 20 Kžž od 25.02.2021. godine

31 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 035634 21 Kž 10 od 11.11.2021. godine

32 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 08 0 K 002599 16 Kž od 14.08.2018. godine

33 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 005333 16 Kž 3 od 29.05.2018. godine

34 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 07 0 K 013045 18 Kžk od 13.11.2018. godine

35 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 08 0 K 002894 17 Kž od 18.04.2019. godine

36 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 01 0 K 012241 18 Kž 10 od 17.04.2008. godine

Emir NERADIN,

VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (59-75)

prilikom obavljanja obdukcije ovlašten da preduzima bilo koju medicinsku radnju nad tijelom ili dijelovima mrtvog tijela, te da isto opiše i sačuva za potrebe vještačenja, ako ono bude određeno.³⁷

Kada je u pitanju izvođenje dokaza vještačenjem i u krajnjem ocjena tog dokaza, bitno je ukazati da sud vještaku ne treba dopustiti da se prilikom ispitivanja izjašnjava o pravnim pitanjima ili drugim pitanjima koja izlaze iz domena konkretnog vještačenja. Tako npr. vještak finansijske struke nije ovlašten da se izjašnjava o zakonitosti pojedinih isplata novca, niti se od njega može tražiti tumačenje pravnih propisa, budući da to izlazi iz domena takve vrste vještačenja.³⁸

Kada se radi o vještačenjima koja podrazumijevaju intervju sa osobom (u pravilu optuženim) čije se sposobnosti vještače, slijedom čega sadržinu tog intervjua vještak unosi u svoj nalaz i mišljenje, bitno je naglasiti da se tu radi o pregledu (najčešće psihijatrijskom) osobe koja se vještači, te da ono što je ona navela u intervjuu ne predstavlja njenu izjavu datu u svojstvu svjedoka, odnosno iskaz osumnjičenog. Takvoj izjavi ne prethode nikakva upozorenja, pa stoga ona ne može biti korištena od strane suda kao izjava svjedoka ili osumnjičenog.³⁹

Budući da se vještak prilikom izrade nalaza i mišljenja može oslanjati na dokaze na koje mu ukaže izdavalac naredbe, moguća je situacija da ti dokazi budu protivrječni, a da ti dokazi (s obzirom da je postupak u toku) još nisu ocijenjeni od strane suda. Takve situacije mogu biti razlog da vještak, oslanjajući se na dokaze na koje mu je ukazano, iznese uvjetovano mišljenje, tj. mišljenje koje se razlikuje zavisno od toga koje dokaze sud ocijeni vjerodostojnim. Takav nalaz i mišljenje vještaka nije neodređen, a sud će, zavisno od toga kako ocijeni protivrječne dokaze, biti u prilici da cijeni i nalaz i mišljenje vještaka.⁴⁰ Nisu rijetki slučajevi, posebno kada su u pitanju saobraćajna vještačenja, da vještaci iznose mišljenja koja nisu kategorička, odnosno da svoje mišljenje izražavaju određenim stepenom vjerovatnoće, pa tako koriste termine “najvjerovatnije”, “vrlo vjerovatno”, “moglo se dogoditi”, “cijenim” i slično. Nema smetnji da vještaci na taj način daju svoje mišljenje,⁴¹ a na sudu je da da ocjenu da li će u konkretnom slučaju pokloniti vjeru takvom vještačenju. U slučaju da su tokom postupka kao dokaz izvedena dva

37 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 07 0 K 007925 15 Kž od 14.12.2017. godine.

38 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 070-0-Kt-07-000194 od 17.04.2008. godine.

39 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 01 0 K 012241 18 Kž 10 od 11.06.2018. godine.

40 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 004657 19 Kž 4 od 18.02.2020. godine.

41 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj: 04 0 K 000971 10 Kž od 13.05.2011. godine i Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 03 0 K 018681 20 Kž od 09.02.2022 godine

Emir NERADIN,

VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (59-75)

vještačenja o istom pitanju (nezavisno da li su izvedena od strane suprotnih ili iste strane) i ukoliko su ona protivrječna, sud je, u skladu sa članom 305. stav 7. ZKP FBiH dužan da u obrazloženju svoje odluke cijeni oba nalaza i mišljenja i navede određene i potpune razloge zašto i iz kojih razloga određene činjenice uzima kao dokazane, dajući naročito ocjenu protivrječnih dokaza.⁴² Kod ovakvih oprečnih nalaza i mišljenja, u praksi se može primijetiti nastojanje suprotne strane (najčešće odbrane) da angažovanjem “svog” vještaka ospori nalaz i mišljenje koje je prethodno dao vještak druge strane. Međutim i kada je u pitanju takvo vještačenje, vještak koji je određen mora da da svoj nalaz i mišljenje o predmetu vještačenja, a ne da se isključivo usmjeri na osporavanje ranije datog nalaza i mišljenje suprotne strane.⁴³

U vezi sa prethodno pomenutim slučajevima kada odbrana predlaže vještačenja s ciljem osporavanja rezultata vještačenja koje je provedeno kao dokaz optužbe, otvara se pitanje kada sud može odbiti provođenje takvog dokaza, odnosno kada mora uvažiti prijedlog stranke, sve sa aspekta poštivanja prava optuženog na odbranu u kontekstu osiguranja jednakog tretmana stranki u postupku (član 15. ZKP FBiH). Ovo pitanje nosi specifičnu težinu jer se odnosi na utvrđivanje činjenica u slučajevima kada je za to potrebno posebno stručno znanje (zbog čega se i provodi vještačenje), pa se s tim u vezi može postaviti pitanje da li odbrana bez pomoći drugog vještaka iste struke realno ima mogućnost da ospori nalaz i mišljenje vještaka optužbe. Odgovor na ovo pitanje nije jednostavan, budući da je do istog potrebno doći s obzirom na okolnosti svakog konkretnog slučaja, a imajući u vidu procesna pravilima sadržana u ZKP FBiH.⁴⁴ Naime, potrebno je imati u vidu pravo stranaka (ovdje se misli na optuženog) i branitelja da predlažu dokaze (član 7. u vezi sa članom 274. stav 1. ZKP FBiH), obavezu suda da stranke tretira na jednak način i svakoj strani pruži jednake mogućnosti u pogledu izvođenja dokaza (član 15. stav 1. ZKP FBiH), te pravo suda da odbije predloženi dokaz ako ocijeni da okolnosti koje stranke i branitelj žele da dokažu nemaju značaja za predmet ili

42 Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 023700 17 Kž 14 od 31.15.2017. godine

43 “Naime, navedeni vještak nije izvršio bilo kako vještačenje spornih tragova da bi na temelju takvog vještačenja izveo svoje zaključke. Vještak je u suštini u svom nalazu i mišljenju i na glavnom pretresu davao odgovore u vezi sa nalazom vještaka tužiteljstva, što se ne može smatrati njegovim vještačenjem...” – iz obrazloženja Rješenja Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 029758 19 Kž 14 od 08.07.2019. godine

44 Ovdje bi značajno bilo pomenuti da su ta procesna pravila rezultat koncipiranja našeg krivičnog postupka kao modificiranog adversarnog sistema, što ujedno određuje položaj suda i stranaka u postupku, a rezultata čega su i procesna pravila o dometu prava stranaka da predlažu i izvode dokaze na glavnom pretresu.

Emir NERADIN,

VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (59-75)

predloženi dokaz ocijeni nepotrebnim (član 278. stav 2. ZKP FBiH). Sud mora u svakom konkretnom slučaju, s obzirom na specifične okolnosti, pod čim se prvenstveno imaju u vidu činjenice koja se dokazuju, odnosno osporavaju (njihova priroda i značaj), sadržaj prethodno izvedenog dokaza suprotne strane, te sadržaj prijedloga druge strane za ponovno izvođenje dokaza vještačenjem, kao i druge relevantne okolnosti koje se jave u konkretnom slučaju, da ocijeni čemu će dati prednost u konkretnom slučaju. Neke smjernice u tumačenju i primjeni ovih odredbi daje sudska praksa. Tako se u slučajevima koji su razmatrani pred Vrhovnim sudom FBiH posebno naglašava značaj konkretnog prijedloga za provođenje vještačenja, odnosno da li se prijedlog odnosi na tačno određene okolnosti koje su relevantne za razrješenje predmetnog događaja i da li je prvostepeni sud dao razloge za odbijanje prijedloga u vezi sa okolnostima zbog kojih je vještačenje predloženo.⁴⁵ Od značaja su i pitanja da li je vještak u ranijem vještačenju izvršio određene provjere i analize za koje se u prijedlogu za novo vještačenje tvrdi da su propuštene i da li je prvostepeni sud dao razloge u odnosu na prijedlog odbrane onako kako je on iznesen na glavnom pretresu,⁴⁶ da li je predloženo vještačenje imalo drugačiji i predmet i obim u odnosu na vještačenje koje je izvršio vještak optužbe i da li može pružiti pouzdane relevantne podatke,⁴⁷ odnosno da li je prethodno vještačenje uzelo u obzir određene okolnosti na koje prijedlog za ponovno vještačenje ukazuje.⁴⁸ U svim navedenim slučajevima, budući da je utvrđena osnovanost žalbenih navoda (na koje je prethodno ukazano) utvrđena je povreda prava optuženog na odbranu. Primjetno je da je u svim navedenim slučajevima ukazano na određene propuste u ranijem vještačenju, odnosno na određene okolnosti koje nisu uzete u obzir pri ranijem vještačenju, a koje su ocijenjene relevantnim za utvrđivanje konkretnih činjenica povodom kojih se provodi vještačenje. Međutim, i u situaciji kada je odbrana predložila vještačenje kako bi osporila stav vještaka optužbe (u konkretnom slučaju da je optuženi u vrijeme učinjenja krivičnog djela bio bitno smanjeno uračunljiv, a ne samo smanjeno uračunljiv kako je to tvrdila odbrana), utvrđena je povreda prava optuženog na odbranu, uz obrazloženje da okolnost da je vještak optužbe unakrsno ispitan i da je dao razloge za svoje mišljenje, ne može biti osnov za odbijanje prijedloga jer “novo psihijatrijsko vještačenje je predloženo upravo da bi se osporio nalaz i mišljenje vještaka optužbe koji je izjavio da on ne može argumentirati stav o

45 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 01 0 K 004851 18 Kž 2 od 10.04.2019. godine

46 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 01 0 K 014248 20 Kž od 23.03.2021. godine

47 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 07 0 K 018084 21 Kž 6 od 22.11.2021. godine

48 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 036238 21 Kž 9 od 23.11.2021. godine

Emir NERADIN,

VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (59-75)

bitno smanjenoj računljivosti optuženog u vrijeme učinjenja djela”, pri čemu je ukazano i na to da je “osporavanje nalaza i mišljenja vještaka neuropsihijatra, s obzirom na činjenicu da se radi o visokostručnim pitanjima, teško je ostvarivo bez pomoći drugog vještaka iz iste oblasti”.⁴⁹

8. Zaključak

Vještačenje predstavlja posebnu radnju dokazivanja u krivičnom postupku, čiju formu, sadržaj i postupak provođenja propisuju odredbe ZKP FBiH. Za uspješno i efikasno vođenje krivičnih postupaka, koji skoro pa redovno uključuju barem jednu vrstu vještačenja u okviru dokazne građe, posebno kada se radi o složenijim predmetima, od ključnog značaja je razumijevanje i pravilna primjena pomenutih procesnih odredbi koje regulišu ovu radnju dokazivanja. U tom smislu značajan je doprinos sudske prakse Vrhovnog suda FBiH, kao najvišeg žalbenog suda u Federaciji Bosne i Hercegovine, koji u okviru vršenja svoje nadležnosti donosi odluke u kojima zauzima stavove, pored ostalog, i po pitanju tumačenja i primjene navedenih zakonskih odredbi. U ovom radu, koji se bavi pitanjima praktične primjene vještačenja kao radnje dokazivanja u krivičnom postupku, uz oslanjanje na sudsku praksu Vrhovnog suda FBiH kao indikatora onih pitanja oko kojih se u praksi najčešće javljaju dvojbe, obrađeni su upravo takvi aspekti vještačenja. Brojnost, raznovrsnost i sadržaj takvih pitanja u vezi vještačenja koja se javljaju u sudskoj praksi, upućuju na zaključak o potrebi stalnog edukovanja praktičara (ovlaštenih službenih osoba, tužitelja i sudija) koji se u okviru obavljanja svojih redovnih poslova susreću sa primjenom procesnih odredaba o vještačenju kao radnji dokazivanja, sve u cilju unapređenja učinkovitosti krivičnog pravosuđa.

Literatura:

Sijerčić-Ćolić, H., Hadžiomerađić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M., Komentari Zakona o krivičnom/Kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo 2005. godine.

49 Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 08 0 K 002863 17 Kž 2 od 19.04.2017. godine

Korištene odluke:

07 0 K 014373 20 Kž 6
03 0 K 007886 12 Kž
10 0 K 00343920 Kž
01 0 K 006752 16 Kžk
03 0 K 014378 18 Kž 12
09 0 K 015657 15 Kžk
04 0 K 007257 16 Kž
09 0 K 031821 20 Kž 11
09 0 K 030957 19 Kž
06 0 K 013676 21 Kž
03 0 K 014295 16 Kž
07 0 K 005678 12 Kž
06 0 K 007855 16 Kž
07 0 K 013045 17 Kž 3
03 0 K 016467 18 Kž 7
Kt-136/05
070-0-Kt-07- 000579
09 0 K 023899 19 Kž 28
090 K 015657 15 Kžk
09 0 K 027292 19 Kž 17
01 0 K 008342 16 Kž
09 0 K 029741 20 Kž 20
68 0 K 037329 20 Kžž
09 0 K 035634 21 Kž 10
08 0 K 002599 16 Kž
0 K 005333 16 Kž 3
07 0 K 013045 18 Kžk
08 0 K 002894 17 Kž
01 0 K 012241 18 Kž 10
07 0 K 007925 15 Kž
070-0-Kt-07-000194
01 0 K 012241 18 Kž 10
04 0 K 000971 10 Kžk
03 0 K 018681 20 Kž
09 0 K 023700 17 Kž 14
09 0 K 029758 19 Kž 14
01 0 K 004851 18 Kž 2

Emir NERADIN,
VJEŠTAČENJE KAO RADNJA DOKAZIVANJA U PRAKSI VRHOVNOG SUDA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE (59-75)

01 0 K 014248 20 Kž
07 0 K 018084 21 Kž 6
09 0 K 036238 21 Kž 9
08 0 K 002863 17 Kž 2
09 0 K 004657 19 Kž 4
51 0 K 118347 21 Kžž